

BARTAL ANNA MÁRIA¹

EGY RÉGI JELENSÉG ÚJ KÖNTÖSBEN? – AZ EPIZODIKUS ÖNKÉNTESÉG SZAKIRODALMI BEMUTATÁSA ÉS HAZAI PÉLDÁI²

ABSZTRAKT

Az elmúlt két évtized óta az olyan folyamatban lévő és egyre erősödő társadalmi és gazdasági változások – mint például az individualizáció, a szekularizáció, a digitalizáció és az atípusos foglalkoztatás – hatására az önkéntesség is új értelmezést kapott. Ez az újraértelmezés három jelenségben mutatkozott meg. Egyrészt az önkéntesség egyre heterogénebb és mindinkább specializált készségeket, tudásokat és menedzsmenti eszközöket megkövetelő tevékenységgé vált. Másrészt az önkéntesség „reflexív stílusa” mind inkább érzékelhetővé vált, harmadrészt pedig a klasszikus, hosszú távú és rendszeres önkéntesség mellett pedig mind gyakoribb lett az úgynevezett epizodikus önkéntesség. A tanulmány fő célja, hogy bevezesse a hazai szakirodalmi fogalomhasználatba az epizodikus önkéntesség fogalmát és ehhez kapcsolódva áttekintést adjon a téma elemzésének eddigi eredményeiről, illetve bemutassa a hazai epizodikus önkéntesek jellemzőit két önkéntes-kutatás másodelemzése alapján. Az eredmények szerint a magyar önkéntességet „újjaszületése” óta az epizodikus önkéntesség dominanciája jellemezte, aminek hátterében – véleményünk szerint – legfőképpen az önkéntesség társadalmi beágyazottságát meghatározó tényezők állnak.

Kulcsszavak: *önkéntesség, epizodikus önkéntesség, epizodikus önkéntesek, önkéntes menedzsment, társadalmi beágyazottság, civil-nonprofit szervezetek*

Bevezetés

A kétezres évek elejétől egy új téma jelent meg a nemzetközi önkéntes-kutatásokban. Nevezetesen annak a kérdésnek a vizsgálata és elemzése, hogy a posztmodern kockázati társadalom – ami a kereső munka struktúraváltását idézte elő (Beck, 1986: 222) –, valamint az információs társadalom (Castells, 2005), a technológiai fejlődés – ami az emberi együttélés, kommunikáció új formáit alakította ki – hogyan hatnak általában az önkéntesekre, és miként változtatják

---

¹ Főszerkesztő, Önkéntes Szemle

ORCID 0000-0003-0805-6917

DOI: 10.15170/PSK.2022.03.02.03

² Jelen tanulmány - alapvetéseit tekintve - részletes kidolgozása a Bartal Anna Mária (2019): „Vissza a jövőbe” – a magyar önkéntesség harminc évéről három tételben. *Civil Szemle*, 16 (1), 16-32. c. írásban felvetett témának.

meg a szervezetek önkéntesekhez való viszonyát az önkéntes menedzsmenti gyakorlatok – a toborzás, a foglalkoztatás és a megtartás – terén.

Mindaddig jól kialakult és rögzült képünk volt arról, hogy az önkéntességnek van egy „kollektív” stílusa, aminek alapja a szolgáltatásetika, a közösség iránti elköteleződés és a kötelesség érzése (Hustinx – Lammertyn, 2003: 168). Ez az elköteleződés és kötelességérzés a szervezeti lojalitáson túl legkifejezőbbben az önkéntesség rendszerességében nyilvánult meg.

A folyamatban lévő társadalmi és gazdasági változások – mint például az individualizáció, a szekularizáció, a digitalizáció és az atípusos foglalkoztatás – hatottak az önkéntességre is és újraértelmezték azt. Az önkénteseket foglalkoztató szervezetek azzal szembesültek, hogy „új” önkénteseik másképpen viszonyulnak a klasszikus szervezeti elvárásokhoz, és magához az önkéntességhez is. Hustinx (2001) szerint ezt az „új önkéntességet” és az „új önkénteseket” az jellemezte, hogy kevésbé voltak érdekeltek a reguláris, rendszerezett önkéntes munkában, hanem sokkal inkább igyekeztek célirányos, nagyobb szabadságot jelentő feladatokat végezni. Az önkéntesség „reflexív formájának” nevezték el ezt a fajta új „stílust”, ami az önkéntes személyes érdekeit, szükségleteit tükrözi. Rendszerességét tekintve a reflexív önkéntesség szórványosabb, átmeneti és nem kifejezetten a szervezeti lojalitás alapján történik (Hustinx – Lammertyn, 2003:168).

A társadalmi és gazdasági változások hatására az önkéntesség átalakulása tehát három egymással szorosan összefüggő jelenségben (amelyeket csak teoretikusan lehet egymástól elválasztani) csúcsonodott ki. Egyrészt az önkéntesség, egyre heterogénebb és mindinkább specializált készségeket, tudásokat és menedzsmenti eszközöket megkövetelő tevékenységgé vált. Másrészt általános jelenséggé lett az önkéntesség „reflexív stílusa”, harmadrészt pedig a hagyományos, hosszútávú és rendszeres önkéntesség mellett mind gyakoribb lett az úgynevezett epizodikus önkéntesség (Macduff, 1990; 2005; Handy et al., 2005; Hyde et al., 2016; Einolf 2018; Cnaan et al., 2022).

Culp és Nolan (2000), illetve Safrit és Merrill (2002) a vállalati és a virtuális önkéntesség mellett az epizodikus önkéntességet jelölték meg, mint az önkéntes szektor fejlődését a következő évtizedekben befolyásoló legfontosabb tényezőket. A szerzők jóslata bevált hiszen az azóta eltelt két évtizedben a nemzetközi önkéntesség-kutatások egyik kurrens témája lett az epizodikus önkéntesség – különböző megközelítéseken keresztül – vizsgálata és elemzése. A téma iránti

lankadatlan érdeklődést mi sem bizonyítja jobban, hogy a *Voluntas* a 2022. évi 3. számában hat tanulmányt is közölt az epizodikus önkéntesség témaköréből.

Joggal vetődik fel a kérdés, hogy miért kapott és kap ilyen kitüntetett figyelmet az epizodikus önkéntesség? Fontos leszögezni, hogy nem egy új jelenségről van szó, hiszen az alkalmi, szórványos, rendszertelen vagy ad hoc önkéntesség mindig is létezett. Inkább arról van szó, hogy az önkéntesség gyakoriságában beálló, szembetűnő változások két figyelemre méltó sajtozással voltak leírhatók: egyrészt a jelenség tömegessé válásával, másrészt a szociodemográfiai jellemzőkhöz (életkor, lakóhely, iskolai végzettség, munkavégzés típusa) való erős kötöttségével.

A kérdésre legújabb tanulmányukban Cnaan és szerzőtársai egy társadalmi és egy szocio-ökonómiai szempontú választ adnak (Cnaan et al., 2022). Egyfelől úgy vélik, hogy az epizodikus önkéntesség tendenciájának növekedése egy olyan társadalmat tükröz, amelyben az önkéntesség – mint önmagunk kiterjesztése és a kiteljesedés és elégedettség elvárt forrása – a személyes igények és preferenciák sokaságával versenyez, és ebből a szempontból az epizodikus önkéntesség egy új korszak leképeződése. Másfelől, nagyon sokaknak olyan időbeli korlátokkal kell szembenéznüik, amelyek megakadályozzák az önkéntesség hagyományos (rendszeres) formáiban való részvételüket. Ezért a szerzők lehetségesnek tartják, hogy az epizodikus önkéntesség ezekre az újfajta keresletekre adott válaszként erősödött meg, amit az önkénteseket foglalkoztató szervezetek – a kínálati oldal – rövid távú vagy időszakos programjaikkal, projektjeikkal igyekeznek „kiszolgálni”.

Ugyanakkor önkéntes menedzsmenti nézőpontból kiindulva Hyde et al. (2016: 46) úgy látták, hogy az epizodikus önkéntesség iránti érdeklődés két, egymással szimultán jelentkező okra vezethető vissza. Egyrészt az önkéntesek rendelkezésre állásának csökkenése, a magas fluktuáció, az önkéntesek toborzásának és megtartásának megnövekedett költségei „megdrágítják” az önkéntesség menedzselését számos olyan nonprofit szervezet számára, amelyek közül sokan nem rendelkeznek megfelelő gyakorlattal az epizodikus önkéntesek toborzása és megtartása terén. Másrészt az epizodikus önkéntesek nélkülözhetetlen erőforrásai a civil-nonprofit szervezeteknek amikor rövid idő alatt nagyszámú önkéntesre van szükség, például nagy volumenű kulturális, sport, környezetvédelmi, politikai, közösségi rendezvények vagy éppen katasztrófák idején. Ezért az epizodikus önkéntesek magatartásának megértése és az arra való reagálás kulcsfontosságú kérdés a nonprofit szervezetek és az önkéntes szektor számára. Ez utóbbi

problémával függ össze az is, amire Hustinx – Lammertyn (2003) már korábban is felhívták a figyelmet, miszerint az önkéntes menedzsmenti munkának meg kell újulnia, és differenciáltabbá kell válnia.

A fentiekből következően a tanulmány fő célja, hogy bevezesse a hazai szakirodalmi fogalomhasználatba az epizodikus önkéntesség fogalmát és ehhez kapcsolódva áttekintést adjon a téma elemzésének eddigi eredményeiről. Mindez egyrészt azt a további célt is szolgálja, hogy elinduljon – a hazai kutatók és a gyakorlati szakemberek körében – az önkéntesség gyakoriságáról egy olyan differenciáltabb gondolkodás, ami hozzájárul a hazai civil-nonprofit, illetve az önkéntes szektor jellemzőinek árnyaltabb megközelítéséhez. Másrészt pedig azt, hogy elősegítse az olyan önkéntes menedzsmenti módszerek kidolgozását és kialakítását, amivel hatékonyabbá tehető az önkéntesek e „különleges” csoportjának toborzása, foglalkoztatása és megtartása. A 2020 óta lezajlott és éppen folyó válságok, mint a COVID-19 járvány és a kibontakozó gazdasági recesszió minden bizonnyal át fogják alakítani – általában és konkrétan – a civil-nonprofit és az önkénteseket is foglalkoztató szervezetek működést, gazdálkodási lehetőségeit. Nem kell ahhoz váteszi képességekkel rendelkezni, hogy azt vélelmezzük, ezek a társadalmi és gazdasági változások hatással lesznek az önkéntesség vállalásának szándékaira annak gyakoriságára és az önkéntességre szánt időre is, amelyekre a civil-nonprofit szervezeteknek fel kell készülniük.

Az epizodikus önkéntesség definíciója – a kategoriális és a kontinuális megközelítések

Az epizodikus önkéntesség kifejezés az önkéntes menedzsmenttel foglalkozó Nancy Macduff 1990-es tanulmányában jelent meg először. A jelenség további vizsgálatát a gyakorlati tapasztalatok involválták, amit az a 2001-es Independent Sector Survey adatai is alátámasztottak. Ennek alapján Weber (2003) úgy látta, hogy van az önkénteseknek egy olyan csoportja, akik rövid távon (short-term) és szórványosan, csak az év különleges időszakaiban végeznek önkéntes tevékenységet és ezt egyszeri eseménynek tekintik.

Macduff (2005: 50) szerint a rövid távú pontatlan kifejezés arra a számtalan módra, ami nem hosszú távú vagy folyamatos önkéntesség. Ezért javasolta az epizodikus jelzöt, ami értelmezésében magában rejtje az időszakos, ideiglenes és alkalmi jelleget is. Ezzel a szerző arra hívta fel a figyelmet, hogy az epizodikus

önkéntesség/önkéntesek nem egy homogén struktúra, hanem különböző stílusai vannak, amit három szempont alapján kategorizált (Macduff, 2005: 50-51):

- Átmeneti, időszakos (temporary) epizodikus önkéntesség: rövid ideig, általában néhány órát vagy egynapos szolgálatot, tevékenységet jelentő önkéntesség. Tipikus példái ennek a futóversenyeken, a szemégyűjtő vagy adománygyűjtő akciókban, valamint a vállalati önkéntes napokon résztvevő önkéntesek. Jellemzője ennek a csoportnak, hogy az ilyen önkéntesek nem térnek vissza a szervezethez, nem vesznek részt annak munkájában és ritkán a tagjai.
- Alkalmi (occasionaly) epizodikus önkéntesség – ami ugyancsak rövid időtartamú, de ismétlődő szolgálatot vagy tevékenységet jelent, mint például évente egyszer adománygyűjtésben, rendezvényen, fesztiválon való részvétel. Ez lehet pár naptól, egy hétig vagy egy-két hónapig is tartó részvétel, de különös jellemzője, hogy a személy évről évre visszatér a szervezethez.
- Ideiglenes (interim) epizodikus önkéntességgel – ami hat hónapnál rövidebb, de rendszeres tevékenység – az olyan esetekkel írható le, mint például az önkéntes gyakornokság, vagy az egy projektre, meghatározott (rövid) időre szerveződő önkéntes tevékenységek.

Macduff tehát nem ad konkrét definíciót az epizodikus önkéntességre, hanem annak kategorizációjával írja le a fogalmat. Osztályozásának elsődleges szempontja a gyakoriság (alkalom), az időtartam, illetve a feladat (projekt).

A fenti, kategoriális definíció leírásával egyidőben Cnaan és Handy (2005) azt állították, hogy az önkéntesség időtartama egy kontinuum mentén értelmezhető, amelynek egyik végén az epizodikus (egyszeri/alkalmi), míg a másik végén pedig a rendszeres (hagyományos/folyamatos) önkéntesek állnak. Egy évvel később megjelent tanulmányukban (Handy et al., 2006), amelyben empirikusan vizsgálták az epizodikus önkénteseket, és a gyakoriság mellett az időtartamot tették meg az önkéntességet kategorizáló változónak. Ennek alapján a hosszú távú, elkötelezett önkénteseken (long-term committed volunteers) kívül az epizodikus önkéntesek két csoportját különböztették meg:

- a habituális epizodikus önkénteseket (habitual episodic volunteers), akik egy év során többször (három vagy több) epizodikus alkalmakra jelentkeztek, ezért

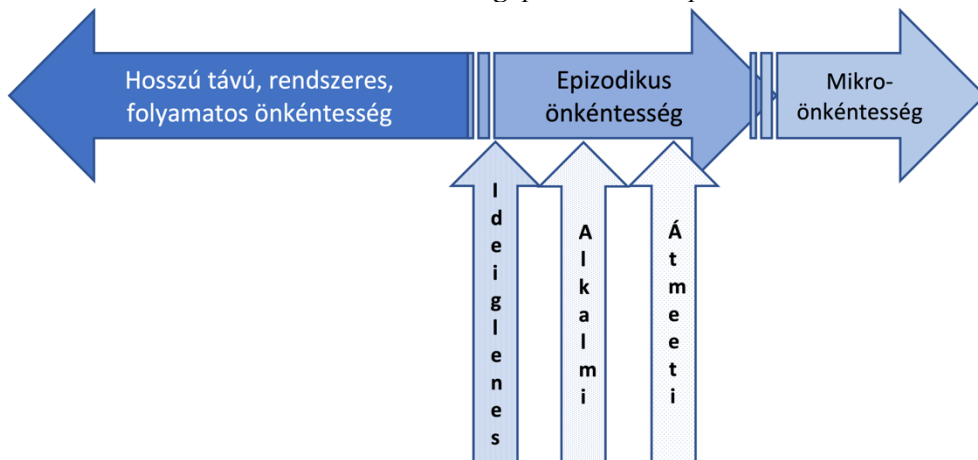
is nevezték őket a kutatásban „visszatérőknek”. (Ez a típus megfeleltethető Macduff alkalmi epizodikus önkéntes-típusának.)

- a valódi epizodikus önkénteseket (genuin episodic volunteers), akiket a kezdőkként azonosítottak, mivel egy évben legfeljebb kétszer végeztek önkéntes tevékenységet. Ez a csoport megfeleltethető volt a Weber (2002) által leírtakkal, mivel ezekre az önkéntesekre is jellemzőnek mutatkozott, hogy gyakran korlátozott időbeli elkötelezettséggel voltak önkéntesek, önálló és/vagy időspecifikus projektek formájában. (Macduff tipológiájában az átmeneti, időszakos önkénteseket hasonló tulajdonságokkal írta le.)

Ugyancsak a kontinuum-értelmezést vallották magukénak Hunstinx és munkatársai (2008: 52), akik szerint a rendszeres önkéntesek azok, akik legalább havonta egyszer (12 hónapos referencia időszakban) végeznek önkéntes tevékenységet, míg az epizodikus önkéntességet ennél rövidebb és ritkább, néhány hónaptól az egyszeri eseményig tartó tevékenységként írták le.

Cnaan et al. legfrissebb tanulmányukban kiszélesítik a korábban Cnaan és Handy (2005) által leírt kontinuum-értelmezést azzal, hogy az önkéntesség időtartamát illetően az egyik végpontnak az úgynevezett mikro-önkéntességet teszik meg. A mikro-önkéntesség alatt olyan egyszerű, főként online, vagy ritkábban offline, önkéntességet értenek a szerzők, amelynek időtartama kevesebb mint 30 perc. Az epizodikus önkéntességet ebben a kontextusban már úgy definiálják, mint ami a hosszú távú, rendszeres és a mikro-önkéntesség közé ékelődik be (Cnaan et al 2022: 425). Az alábbi 1. ábra az önkéntesség spektrumát mutatja be a Cnaan et al. (2022) által javasolt új szempontok alapján. Az epizodikus önkéntesség típusait a Macduff (2005) szerinti tipológiai szerint osztottuk fel: a hosszú távú, rendszeres és folyamatos önkéntességhez legközelebb állónak az ideiglenes önkéntességet helyeztük el, amit az alkalmi önkéntesség követ. Az epizodikus önkéntesség típusai közül az átmeneti önkéntesség van azon a határon, amely időtartamában a mikro-önkéntesség felé vezet.

1. ábra: Az önkéntesség spektruma és típusai

Forrás: Cnaan (2022) és Macduff (2005) alapján saját szerkesztés.

A definíciós ellentmondások ellenére Cnaan et al. (2022:426) leszögezik, hogy az epizodikus önkéntesség ideális formában olyan egyszeri, általában néhány órás tevékenység, ami vagy egy egyszerű, vagy egy nagyon speciális feladat elvégzését jelenti. Jellemzője, hogy nem igényel részletes képzést, vagy pedig az önkéntes meglévő szaktudására (pro bono) támaszkodik. A szerzők kiemelik, hogy az epizodikus önkéntesség egy kéznyújtás, ami elkötelezettség nélküli belépési lehetőséget jelenthet az önkéntességbe, annak kipróbálására. Hangsúlyozzák, hogy az önkéntesség – akár a rendszeres és/vagy akár az alkalmi – és az önkéntessé válás nem lineáris fejlődés szerint megy végbe.

Áttekintve a fentebb leírt, az epizodikus önkéntesség definiálására tett kísérleteket Hyde és munkatársaival egyetértve megállapítható, hogy az epizodikus önkéntesség fogalmának nincs egységes, konzisztens konceptualizációja, és a definíciók mind a kutatásokban mind pedig a gyakorlatban eltérőek (Hyde et al., 2014: 1475). Meg kell jegyezni, hogy gyakorlati szempontból a kategoriális meghatározások (Macduff, 2005) közelebb visznek az epizodikus önkéntesség megértéséhez és a menedzsmenti szempont kialakításához, mint a kontinuuális értelmezések.

Generációs jelenség-e az epizodikus önkéntesség?

Az epizodikus önkéntességre vonatkozó, 2014-ig megjelent szakirodalom (41 cikk) elemzése alapján Hyde és munkatársai (2014: 1476) azt találták, hogy a

vizsgált epizodikus önkéntesek átlagos életkora 20,4 és 45,0 év között volt. Az írások közel kétharmada közölt adatokat az epizodikus önkéntesek nemi megoszlásáról, miszerint a férfiak aránya 10% és 100% között, a nők pedig 32,8% és 100% között mozgott. Az elemzés alá vont tanulmányok egy része szerint az epizodikus önkéntesek 65%-a egyetemi/főiskolai diplomával rendelkezett. A kevés, az epizodikus önkéntesek családi állapotára és foglalkoztatottságára vonatkozó adat szerint az epizodikus önkéntesek többsége (36% és 79,8% között) házas volt, teljes vagy részmunkaidőben dolgozott (57% és 94% között); és legalább közepes jövedelmi szinten élt ($\geq 50\,000$ USD).

Az önkéntesség új trendjéről szóló tanulmányában Rochester (2018) az epizodikus önkéntesség fő jellemzőjének találta, hogy gyakorisága nem egyenlően terült el népesség minden rétegében, hanem leginkább a nagyvárosban tanuló, vagy atipikus munkakörben dolgozó, magasabban kvalifikált Y generációs önkéntesek körében vált mérhető jelenséggé. Leíró elemzésében úgy vélekedett, hogy az önkéntességbe újonnan belépő generációk tagjainak megváltozott a viszonyulása és az elköteleződése. Ezeknek az „új” önkénteseknek a többsége lehetőleg minél gyorsabban, minél pozitívabb élményekre szeretne szert tenni. Ezért is nevezte az önkéntesek ezen csoportját Evans és Saxton (2005) „idővezérelt” önkénteseknek.

A legújabb nemzetközi felmérésben Compion et al. (2022) 9772 epizodikus önkéntes adatait gyűjtötték össze 2017 és 2018 között. A résztvevők átlagéletkora 25-34 év volt és körülbelül felüknek volt valamilyen felsőfokú vagy középiskola utáni végzettsége. Körülbelül 60%-uk volt nő, és 45%-uk pedig házas vagy legalább élettársi kapcsolatban élt, illetve nagyjából 44%-uk egyedülálló volt. A minta több mint fele (55%) alkalmazott volt, 27%-uk tanuló, 8%-uk nyugdíjas, közel 10%-uk pedig munkanélküli (Compion et al., 2022: 483).

Ezek a legfrissebb eredmények véleményünk szerint megerősítik Rochester (2018) állításait, miszerint az epizodikus önkéntesség (inkább) generációs jelenségnek tekinthető. Főként az Y generáció olyan tagjaihoz köthető, akik magasabb iskolai végzettségűek, leginkább atipikus munkaidőben foglalkoztatottak, és vagy házasok vagy pedig egyedülállók. Ugyanakkor további kutatásokat igényelne, hogy a friss nyugdíjasok, a 60 év felettek körében mennyire elterjedt az epizodikus önkéntesség, annak különösen az alkalmi vagy habituális formája. Ugyanis a 60 év felettek önkéntességét vizsgáló kutatások (lásd például Dávila, 2017) arról számolnak be, hogy az időskorúak társas kapcsolatainak megléte, egészségi

állapotának minősége, családi kötelezettségei jelentősen befolyásolják az önkéntesség vállalását, és annak gyakoriságát is.

Az epizodikus önkéntesek motivációi

Az epizodikus önkéntességről szóló tanulmányok körében kétfajta elemzői attitűd érhető tetten. A főként a korai, elméleti írások (Hustinx – Lammertyn, 2003; Cnaan – Handy, 2005) erőteljesebb kritikai hangsúllyal viseltettek a jelenség iránt, különösen, ha a rendszeres önkéntesekkel való összehasonlításban elemezték az epizodikus önkéntesek motivációit. Ennek alapja az a vélekedés volt, hogy az epizodikus önkéntesek motivációit erősebben határozzák meg az individualista elképzeléseik (inkább kapni szeretnének az önkéntességtől), továbbá az önkéntességben (is) szabadságukat és kreativitásukat szeretnék megélni. Az önkéntességet kevésbé „ügyként” kezelik, hanem inkább konkrét tapasztalatok és jutalmak terepének, és, ha elképzeléseiknek a kiválasztott szervezet vagy az önkéntes munka nem felel meg, gyorsan tovább állnak, keresnek más szervezetet, más típusú önkéntességet (Rochester, 2018).

Hyde et al. (2014: 83) az epizodikus önkéntességről szóló szakirodalom szisztematikus elemzésekor azt találta, hogy a legtöbb elemzett cikk a motivációk vizsgálatával foglalkozott. A tanulmányok alapján az epizodikus önkéntesség leggyakoribb motívumai a következők voltak: pszichológiai (pl. önbecsülés) vagy fizikai (pl. fizikai kihívás) erősítés; egyéni vagy csoportos cél elérése; illetve a szocializáció, szórakozás, másokkal való kapcsolatépítés. Kevésbé gyakori motívumok közé tartozott a tudás, a készségek vagy a versenyképesség fejlesztése, valamint egy ügghöz való személyes kötődés vagy a jótekingodás.

Hustinx et al. 2008-ban megjelent kvantitatív vizsgálaton nyugvó tanulmánya – amelyben a rendszeres és az epizodikus önkénteseket hasonlította össze, motivációk, elégedettség és a jutalmak terén – egyrészt új megvilágításban mutatta be az epizodikus önkéntességet, és egy alternatív, „pozitívabb” képet nyújtott a koncepcióról. Másrészt elindította az úgynevezett „altruizmus-vitát”, azaz annak a kérdésnek az elemzését, hogy az epizodikus önkéntesek körében mennyiben és hogyan érhető tetten az érték vezérelt altruista motivációk és ezeknek milyen befolyásuk van az önkéntesség folytatására. Eredményeik szerint ugyanis az epizodikus önkénteseket ugyanazon érték vezérelt altruista motívumok jellemezték, mint a rendszeres, hosszú távú önkénteseket (Hustinx et al., 2008).

Ezek a fejlemények további megerősítést nyertek Dunn et al. (2016) és Compion et al. (2022) vizsgálataiban is. Dunn és szerzőtársai (2016) azt találták, hogy az különböző kategóriájú (a kezdő és a visszatérő) epizodikus önkéntesek esetében az altruizmus szintje és a részvétel gyakorisága között pozitív korreláció volt. Compion és munkatársainak (2022: 479) vizsgálatai szerint az egyszeri epizodikus önkéntesek erősebb altruista motivációval rendelkeztek, mint a visszatérő epizodikus önkéntesek. A szerzők úgy látták, hogy az altruista motivációk ellene is hathatnak az önkéntesség ismétlésének, mivel az egyszeri önkéntesek már egyetlen alkalommal is kiélhetik azon készletüket, hogy jót tegyenek, ugyanis az altruisták számára az elismerés és a jutalmak kevésbé ösztönzőek. Az önkéntesség megismétlésére azoknál az epizodikus önkénteseknél mutatkozott nagyobb esély, akiket egy konkrét cél vagy pedig a társas/szociális motivációk vezettek.

Összegezve, az epizodikus önkéntesek motivációinak vizsgálata ma még számos kiaknázatlan kutatási lehetőséget kínál, hiszen a rendelkezésre álló források kétértelműek, sőt néha egymásnak ellentmondóak (Behrendt, 2016: 29).

Az epizodikus önkéntesség – egyéni és szervezeti szinten megmutatózó – haszna és költsége

Az epizodikus önkéntesek motivációinak megítéléséhez hasonló ellentmondás figyelhető meg a szakirodalmi elemzésekben akkor is, amikor az epizodikus önkéntesség hasznát és költségeit igyekeznek feltárni a vonatkozó tanulmányok.

Ezért a következőkben Hyde et al. (2014), Behrendt (2016) és Cnaan et al. (2022) cikkeiben idézett források felhasználásával bemutatjuk azokat az állításokat, amelyek az epizodikus önkéntesség hasznát és költségét illusztrálják egyéni és szervezeti szinten. Ahogy az 1. táblázat alapján látható, hogy a vonatkozó szakirodalmi elemzések mind egyéni, mind pedig szervezeti szinten sokkal több érvet hoznak fel az epizodikus önkéntesség haszna, mint költségei mellett. Ugyanakkor az epizodikus önkéntesség költségei sokkal nagyobb egyetértésre találtak a szervezetek körében és így szélesebb „népszerűsége és ismertsége” tettek szert.

Az epizodikus egyéni haszna a társadalmi tőkéhez (részvétel a civil társadalomban, a helyi közösségekben minimális időbefektetéssel) és a társadalmi integrációhoz (az önkéntesség „demokratizálása” – szélesebb rétegek hozzáférése az önkéntességhez) való hozzájárulástól az önkéntes személyes preferenciáinak

(atipikus foglalkoztatással való összeegyeztethetőség, szabadidő értelmes eltöltése, önéletrajz építése, elégedettség, altruizmus megélése) számbavételéig tart.

A szervezeti szinten jelentkező hasznok között ugyancsak megjelenik a társadalmi tőke (kapcsolatok, adományozói kör) és presztízs növelése, továbbá a költséghatékonyasági szempontok (az integrálás alacsony költségei), az innovációk lehetőségei és nem utolsósorban a potenciálisan tartós önkéntesek bevonásának lehetősége.

1. táblázat: Az epizodikus önkéntesség haszna és költsége egyéni és szervezeti szinten

	Az epizodikus önkéntesség haszna	Az epizodikus önkéntesség költsége
Egyéni szint	A rövid távú programok vonzóbbak bizonyos, főként a fiatal – középkorú korcsoportok számára (Safrit – Merrill, 2002).	Az epizodikus önkéntesek „szenvednek” a negatív megítéléstől (kevésbé elkötelezettek, énoorientáltak) – „alacsony szintű önkéntesek” Cnaan – Handy 2005).
	Megfelelnek az új igényeknek preferenciáknak és az atipikus foglalkoztatásnak (Hustinx – Lammertyn, 2003).	Megbecsülés hiánya a szervezet és annak munkatársai részéről (Hyde et al., 2014).
	Az önkéntesség „demokratizálása” – hozzáférés szélesebb rétegek számára (Hustinx – Lammertyn, 2003).	Az önkéntes lehetőség elérhetősége (távolság) (Hyde et al., 2014).
	Részvétel a civil társadalomban, a helyi közösségekben minimális időbefektetéssel (Handy – Brudney, 2007).	Az önkéntesség személyes költségei (pl. útiköltség, parkolás, munkaruha) (Bartal et al., 2021).
	Önéletrajz építése (Handy et al., 2010).	
	Szabadidő értelmes eltöltése (Hyde et al., 2014).	
	Elégedettség, altruizmus megélése (Cnaan et al., 2022)	
Szervezeti szint	Pro bono hozzáférés magasan kvalifikált, speciális és „drága” szakértőkhöz (Benrendt, 2016).	Csökkent rendelkezésre állás – munkaerőhiány a szervezetben (Macduff, 2005).
	Növelik a szervezeti kreativitást az új ötletek, inspirációk révén (Macduff, 2008).	Termelékenység és hatékonyság csökkenés a hullámzó elkötelezettség miatt (Handy – Brudney, 2007).
	Növelik a szervezet adományozói, támogatói körét (Macduff, 2008).	Nagyobb koordinációs költség – a hullámzó elkötelezettség miatt (Handy – Brudney, 2007).

	Költségmegtakarítás, mivel integrálásuk a rövid időtartam miatt kevésbé költséges (Handy – Brudney, 2007).	Szükséges infrastrukturális kiigazítások, mivel ezeket hosszú távú önkéntesekre tervezték (Hyde et al., 2014).
	Növelik a szervezet társadalmi és kapcsolati tőkéjét (Handy – Brudney, 2007).	Magas toborzási költségek és speciális képzési programok (Hyde et al., 2014).
	Növelhetik a tartós önkéntesek számát (Cnaan et al., 2022).	

Forrás: Behrendt 2016: 36-37 felhasználásával, és azt kiegészítve.

A költségek egyéni szinten azokat az önkéntes-preferenciákat tükrözik, amelyek egyfelől az önkéntesség vállalásának objektív tényezőit (távolság, személyes költségek), másfelől személyes tényezőit (megítélés, megbecsülés) tükrözik.

A szervezeti költségek számbavétele abból az alapállásból indul ki, hogy a programok a hosszú távú, rendszeres és folyamatos önkéntesség és önkéntesek által tarthatók fenn. Mindaz a „zavar”, amit az alkalmi, időszakos, ad hoc önkéntesek jelentenek a munkaerőhiányhoz, a hatékonyság és a termelékenység csökkenéséhez, valamint a szervezeti költségek növekedéséhez vezetnek. Menedzsmenti szinten nem csak a toborzási, képzési folyamatokat, hanem a szervezet infrastrukturális feltételeit is újra kell tervezni, ha a szervezetben az epizodikus önkéntesek száma megnő.

Az epizodikus önkéntesség főbb tevékenységi területei

Az epizodikus önkéntesség megjelenési formáit vizsgálva Cnaan et al. (2022) négy kulcsfontosságú területet azonosítanak. Úgy vélik, hogy ezek közül három területen – a megarendezvényen, a csoportok által vagy az önállóan – végzett napi vagy időszakos, korlátozott hatókörű epizodikus önkéntességek elsődlegesen a kedvezményezett szervezett vagy egy célcsoport önkéntes szükségleteit elégítik ki. Mindezzel szemben a negyedikként megjelölt megjelenési forma, a tagi alapú epizodikus önkéntesség jellegzetessége az, hogy nem az esemény vagy az elvárt feladat motiválja, hanem inkább egy ügy vagy egy csoport/szervezet iránti tartós érdeklődés.

- *A megarendezvények* olyan nagyszabású események, amelyek – fokozott média érdeklődés mellett – tömeges látogatókat vonzanak, és amiket egy speciális (szövetség, bizottság, piaci vállalati vagy erre létrehozott különleges állami) szervezet/intézmény rendez meg. Ezek lebonyolításához egy naptól akár egy hétig,

hónapig terjedő időszakban nagy számú (epizodikus) önkéntesre van szükség. Általában, ha megrendezvényekről van szó, a különböző szintű és típusú sportesemények – olimpiai játékok, (futball, atlétika, vívás alpesi sí stb.) világbajnokságok, az amerikai Super Bowl – kerülnek elsődlegesen a figyelem középpontjába. Ezen eseményeken résztvevő (epizodikus) önkéntesek szerepének, motivációinak, elégedettségének kutatása igazából a 2000-es évektől keltette fel a kutatók (például Cashman, 2003; Fairly et al., 2007; Bladen, 2008; Koutrou – Pappous, 2016; Vetitnev et al., 2018; Kim et al., 2019; idézi Cnaan et al., 2022) figyelmét és érdekes módon az elemzések többsége inkább a sport- és szabadidős, és nem a nonprofit folyóiratokban jelent meg.

A megaesemények másik jelentős terepe a vallási rendezvényekhez – pápai látogatásokhoz, zárándoklatokhoz – kapcsolódik, amelyeknek vizsgálata (Artega et al., 2009; Floristan et al., 2013; Cnaan et al., 2017; idézi Cnaan et al., 2022) az elmúlt években indult meg.

A harmadik nagy terület a kulturális események (zenei, színházi fesztiválok, jótékonyági koncertek stb.), ahol véleményünk szerint talán a leginkább érvényesül a Cnaan et al. (2022) által feltételezett kereslet-kínálati viszony az epizodikus önkéntesség vállalásában.

Noha Cnaan és szerzőtársai (2022) nem említik a felsorolásukban, de fontos kiemelni, hogy a nagyszámú epizodikus önkénteseket megmozgató megrendezvények egyik speciális területe a politikai rendezvények, akciók, ahol az ideig-óráig tevékenykedő aktivisták nélkülözhetetlen segítséget jelentenek a lebonyolításban. Zimmer et al. (2016: 495) szerint a politikai önkéntesség az állampolgári elkötelezettségre, az állampolgári, a politikai egyesületekben és politikai pártokban való részvételre, a politikai kampánytevékenységre, a politikai gyűléseken való aktivitásra utal. Eredményeik szerint általában a politikai önkéntességet a magasabb státuszú, képzetesebb emberek végzik, de nyitva hagyják azt a kérdést, hogy ezek az önkéntes tevékenységek hogyan oszthatóak a tevékenység gyakorisága szerint.

Végezetül, ha már megaeseményekről van szó, ne feledkezzünk meg az olyan egynapos akciókról sem, amelyek 2000 óta az önkéntesség nemzetközi, európai vagy éppen nemzeti évéhez, napjához kapcsolódtak, vagy kapcsolódnak. Ezek az akciók, bár nagy többségükben a rendszeres és folyamatos önkéntesekről szólnak és általában azok által is szervezettek, de lehetőséget nyújtanak egy kéznyújtásra az

epizodikus önkéntesek felé, hogy kipróbálják magukat az ilyen eseményen. Kritikusan meg kell állapítani, hogy az elmúlt húsz évben a kutatók nem „haraptak rá” az ilyen akciókban résztvevő önkéntesek vizsgálatára.

- *A csoportok által végzett napi vagy időszakos, korlátozott hatókörű epizodikus önkéntességnek* számtalan terepe lehet bármilyen tevékenységi területen: például a szociális ellátásban az ételosztás hajléktalanoknak; a környezet-természetvédelmi akciók, mint a szemétszedés, turista útvonalak felfestése; az egészségügyi ágazatban a betegkísérés, felvilágosító előadások tartása; a katasztrófavédelem területén a mentésben vagy a vállalati önkéntes napokon való részvétel. Közös jellemzője az ilyen tevékenységeknek, hogy a szervezet önkéntes-igénye alkalmakra és rövid időre szól, és az ebben résztvevő önkéntesek nagyon gyakran nem ugyanazok a személyek, hanem időszakonként cserélődnek. Az ilyen típusú epizodikus önkénteseket először Hustinx et al. (2008) vizsgálta a kórházi önkéntesek között, míg a legutóbbi kutatások közül ki kell emelni Mejis és munkatársainak (2019) esettanulmányát, amelyben egy olyan nonprofit szervezet epizodikus önkénteseinek jellemzőit igyekezett feltárni, akik a hátrányosabb helyzetű gyermekeknek összegyűjtött adományok csomagolásában és eljuttatásában vettek részt. Megjegyzendő, hogy Cnaan et al (2022) a kulturális fesztiválok egy részét is ebbe a csoportba sorolja.

- Végezetül az *önállóan végzett, korlátozott hatókörű epizodikus önkéntes tevékenység* egyik tipikus területei például a telefonon, online vagy személyesen végzett adomány gyűjtés, vagy a karácsonyi vásárokon vagy a közösségi fesztiválokon (falunapokon) való besegítés. Az ilyen típusú epizodikus önkéntesség terepei még azok a pro bono tevékenységek is, amelyekben olyan szakemberek nyújtanak segítséget önkéntesen, akik speciális tudásuk révén a nonprofit szervezetek működtetéséhez járulnak hozzá.

Cnaan és munkatársai (2022) szerint ez a tipológia – amelyet első kísérletnek szántak az epizodikus önkéntesség tevékenységi területeinek szisztematikus rendszerezésére – egyaránt alkalmazhatónak tűnik a formális, szervezeti és az informális epizodikus tevékenységek tipizálására.

Az epizodikus önkéntesek és jellemzőik a magyar önkéntesek körében 2013, 2018

A tanulmány második részében a 18 éven felüli magyar népesség körében készült két reprezentatív felmérés – Önkéntesség Magyarországon 2013 (Batta, 2013), illetve az Önkéntesség Magyarországon 2018 (Gyorgyovich et al., 2020) – adatainak felhasználásával azonosítjuk az epizodikus önkéntességet és annak típusait. Továbbá, bemutatjuk és összehasonlítjuk a két felvétel alapján nem, életkori csoportok és tevékenységi terület szerinti jellemzőiket. Hangsúlyozni kell, hogy a vizsgálatoknak nem volt célja az önkéntesség gyakoriságának finom és árnyalt megkülönböztetése, ezért adataink egy nagyon általános és hozzávetőleges képet adnak a magyar epizodikus önkéntesekre és annak típusaira vonatkozólag.

Mindkét felvétel öt kategóriát tartalmazott az önkéntesség gyakoriságát illetően a „Milyen gyakran végzett önkéntes tevékenységet 2013-ban/2018-ban?” kérdés alapján:

- szinte naponta,
- hetente,
- havonta,
- ritkábban, mint havonta, de évente többször,
- egy alkalommal.

Rendszeres (hosszú távú, folyamatos) önkéntesekként kategorizáltuk, a szinte napi, heti, havi rendszerességgel önkéntes tevékenységet végzőket. A Macduff (2005) által adott tipológia szerint *alkalmi epizodikus önkéntesek* közé soroltuk a „ritkábban, mint havonta, de évente többször” és az *átmeneti epizodikus önkéntesek* körébe pedig azokat, akik azt választották, hogy „egy alkalommal” végeztek önkéntes aktivitást a kérdezést megelőző 12 hónapban.

Az epizodikus önkéntesek jelenléte a magyar önkéntes szektorban

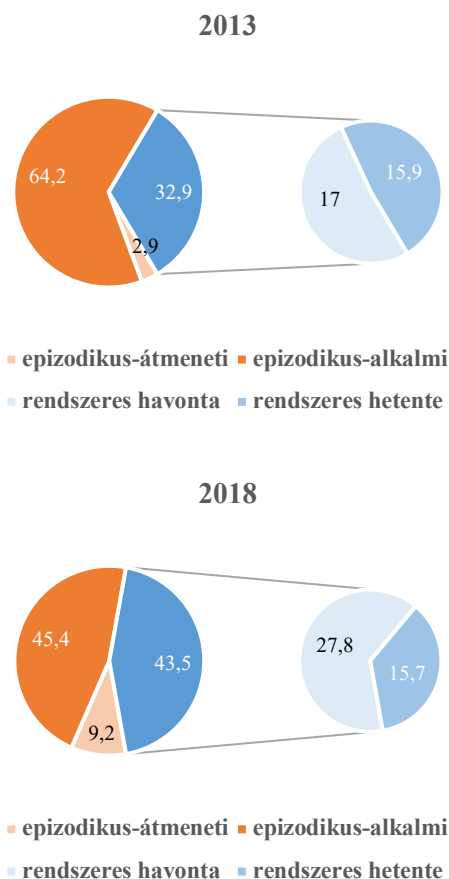
Az eredmények szerint 2013-ban a 18 éven felüli népesség 32,6%-a, 2018-ban 27,4%-a vallotta magát önkéntesnek. Önkéntességük gyakoriságának elemzése a következőket mutatta (2. ábra):

- 2013-ban az összes önkéntes 67,1%-a volt epizodikus önkéntes (64,2%-a alkalmi, 2,9%-a átmeneti típusú önkéntesek közé volt sorolható). Egyharmaduk (32,9%) pedig olyan rendszeres önkéntes volt, aki havonta (17%), illetve hetente (15,9%) végzett önkéntes munkát

- A 2018-as adatok alapján készült tipológia első szembetűnő jelensége, hogy noha még az önkéntesek nagyobb hányada (54,6%-a) volt epizodikus önkéntes, de körükben csökkent az alkalmi önkéntesek aránya (45,4%) és nőtt az átmenti önkénteseké (9,2%), valamint emelkedett a rendszeres önkéntesek aránya is (43,5%). Jól látható a 2. ábrán, hogy nem csak az epizodikus önkéntesség strukturálódott át, hanem a rendszeres önkéntesség is, hiszen a korábbi adatfelvétel eredményeihez képest megemelkedett a havi rendszerességgel önkéntességet vállalók aránya (27,8%).

A két önkéntes-kutatás adatainak elemzése alapján megállapíthatóvá vált, hogy mind a két vizsgált évben a magyar önkéntesek körében az epizodikus önkéntesség volt a jellemzőbb.

2. ábra: Az átmeneti és az alkalmi epizodikus önkéntesek, valamint a rendszeres (havi, heti) önkéntesek aránya 2013, 2018 (%)

Forrás: Önkéntesség Magyarországon 2013, 2018 adatai alapján saját szerkesztésű ábra.

Ezek az eredmények mind a nemzetközi statisztikai, mind pedig a – már fentebb bemutatott – kutatási eredményekkel szembe menő trendet mutatnak. Ugyanis az Independent Sector Survey³ 2001-es felmérése szerint a rendszeres önkéntesek mellett az epizodikus önkéntesek egyre nagyobb arányban képviseltették magukat. Az évezred közepére a változások már azt mutatták, hogy az önkéntesség gyakorisága mindinkább az epizodikus önkéntesség felé tolódik el.⁴

Amennyiben megnézzük a magyar önkéntesség gyakoriságára vonatkozó éves nonprofit statisztikákat, azt találjuk, hogy már 1998-tól (az első önkéntességre vonatkozó statisztikai közléstől)⁵ az alkalmi önkéntesek aránya (59%) meghaladta a rendszeres önkéntesekét (41%). Ez a különbség némi hullámvás mellett, tendencia szerűen jellemzi az önkéntesség gyakoriságát a hazai civil-nonprofit szervezetek bevallási adatai szerint. Mi magyarázza ezt gyakoriságában és tendenciájában eltérő „magyar önkéntes sajátosságot”? Az eddigi eredmények és a rövid elemzés alapján három fő okkal tudjuk magyarázni.

- *A magyar önkéntesség társadalmi beágyazottsága (Seibel 1992) és annak változásai.* A magyar önkéntesség egy egészen más indulási helyzetet jellemzett, mint az amerikai vagy nyugat-európai fejlődést. Magyarországon közel tíz év telt el, míg a kötelező, társadalmi munka (amely kifejezést ma is lehet még hallani) helyett teret nyert az önként, szabad akarattól végzett önkéntesség értelmezése és gyakorlata. A „kötelezőből az önként vállalt” felé való átmenetben a civil-nonprofit szervezetek főként az epizodikus (alkalmi) önkénteseket tudták megszólítani nagyobb számban és csak az igazán elkötelezettek vállaltak rendszeres önkéntességet. Az önkéntesség társadalmi beágyazottsága az elmúlt évtizedben sokat javult, hiszen a magyar felnőtt népességben közel egyharmadot tesz ki az önkéntesek aránya, de ez összeurópai mércével egy közepesnél alacsonyabb

---

³ 2001-ben az Egyesült Államokban a 21 év feletti felnőttek 44%-a mondta azt, hogy az elmúlt évben időt áldozott egy szervezetnek vagy ügynek (Toppe et al., 2002). Több mint kétharmaduk (69%) rendszeres időközönként (például naponta, hetente vagy havonta) ismétlődő időpontban volt önkéntes a fennmaradó 31% olyan epizodikus önkéntes volt, akik szórványosan, idejükhez, vagy egyszeri eseménynek tekintették.

⁴ A nagyon kevés célzott vizsgálat egyikében, Cnaan és Handy (2004) egy 1320 észak-amerikai 18 éves és idősebb felnőtt körében végzett vizsgálatukban azt találták, hogy a minta csaknem fele (47,9%) számolt be arról, hogy mind epizodikusan, mind pedig rendszeresen végez önkéntes tevékenységet. Nagyon kis százalékuk (4,8%) mondta, hogy csak rendszeresen végez önkéntes tevékenységet, míg a minta pontosan egyötöde azt jelentette, hogy csak epizodikus önkéntes tevékenységet végez.

⁵ Nonprofit szervezetek Magyarországon 1998. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal 2000.

szintnek tekinthető, míg közép-kelet európai összehasonlításban a harmadik-negyedik legerősebb önkéntes szektort jelenti.

- *Az önkéntesség a gazdasági-társadalmi változások egyik legérzékenyebb lakmuspapírja.* Egyfelől – nagyvonalakban nézve – az 1990-es években a piacgazdaságra való áttérés, a munkanélküliség, majd a kétezres évek végén pénzügyi-gazdasági válsága, ezt követően a Covid-19 pandémia és a napjainkban teret nyelő gazdasági recesszió mind befolyásolják azt az időadomány „felesleget” (és annak gyakoriságát), amit az állampolgárok a szabadidejük terhére bizonyos társadalmi csoportok, ügyek – végső soron a közjó előállítására – tudnak fordítani. Másfelől a magyar társadalomban is zajlanak azok a folyamatok, amelyek az önkéntesség reflexív stílusát erősítik. Adatainkból is jól látszik (3. táblázat), hogy a munkaerőpiacra belépő fiatal generáció az önkéntességet inkább egyszeri vagy alkalmi tevékenységnek tekinti, minthogy rendszeresen vállaljon elköteleződést.

- *Az önkéntes-menedzsmenti módszerek terjedése és tudatosabb alkalmazása.* E tekintetben a hazai önkéntes szektor első tíz évét általánosságban a „csinálva tanulás” módszerei jellemezték. A következő évtizedben – valamilyen szinten – minden, önkénteseket is foglalkoztató civil-nonprofit szervezetet utolért a menedzsmenti professzionalizálódás, hiszen enélkül nem tudtak volna programjaik, projektjeik megvalósítására önkénteseket toborozni és foglalkoztatni (a megtartásuk, az elismerésük már felvetnek bizonyos problémákat). Úgy gondoljuk ennek a termése értett be, amikor is az adatok szerint megnőtt a rendszeres, és némileg csökkent az epizodikus önkéntességet vállalók aránya 2018-ban. Hangsúlyozni kell azonban, hogy célzott kutatások hiányában mindezek kutatói feltételezések. Ugyanakkor fontos látni egyrészt, hogy az Y és Z generáció tagjai közül már vagy most lépnek a munkaerőpiacra azok a fiatalok, akiket érdekes, személyre szabott epizodikus önkéntes tevékenységekkel lehet megszólítani. Másrészt a kialakuló gazdasági recesszió hatására várhatóan csökkenni fog az önkéntesek száma és még nem lehet megjósolni, hogy ez az önkéntesség gyakoriságában milyen konkrét változásokat fog okozni.⁶

---

⁶ Érdemes megjegyezni, hogy a nonprofit statisztikai adatok a 2008-as válság utáni három évben azt mutatják, hogy az alkalmi önkéntesek aránya csökkent, és a rendszeres önkéntességet vállalók aránya megmaradt egy stabil szinten: 2018: rendszeres-alkalmi önkéntesek aránya 49%-51% volt, 2009 és 2010-ben 48%-52%. 2011-ben a válság utáni harmadik évben visszatért a régi trend: rendszeres önkéntesek aránya 36%, alkalmi önkéntesek 64% volt (a Nonprofit szervezetek Magyarországon vonatkozó kötetének adatai alapján).

A magyar epizodikus önkéntesek nemi és életkori csoportok szerinti jellemzői 2013, 2018

A két vizsgálati évben a férfiak nagyobb arányban vállaltak epizodikus önkéntességet, mint a nők. Mindkét nem körében tetten érhető az a változás, hogy – a domináns epizodikus önkéntesség mellett – 2018-ra megemelkedett a rendszeres önkéntességet vállalók aránya. Ez a férfiak esetében 10,8%-os, míg a nők esetében 13,4%-os változást jelentett.

2. táblázat: A rendszeres és az epizodikus (alkalmi, átmeneti) önkéntesek aránya 2013-ban és 2018-ban

	2013			2018		
	Rendszeres önkéntesek	Epizodikus önkéntesek		Rendszeres önkéntesek	Epizodikus önkéntesek	
	<i>Rendszeres</i>	<i>Alkalmi</i>	<i>Átmeneti</i>	<i>Rendszeres</i>	<i>Alkalmi</i>	<i>Átmeneti</i>
Nők	35,9%	61,1%	3%	49,3%	42,6%	8,1%
Férfiak	29,6%	67,2%	3,1%	40,4%	48,9%	10,7%
18-29 évesek	16,4%	80,3%	3,3%	45,6%	42,9%	11,6%
30-39 évesek	41,8%	56,4%	1,8%	39,1%	55,7%	5,2%
40-49 évesek	22,1%	75,6%	2,2%	40%	41,9%	18,1%
50-59 évesek	47,6%	50%	2,4%	44,8%	35,4%	9,8%
60 év feletiek	40,4%	56,1%	3,5%	48%	48%	4%

Forrás: Önkéntesség Magyarországon 2013, 2018 adatai alapján saját szerkesztésű táblázat.

Az életkori csoportok szerinti adatok azt mutatják, hogy az epizodikus önkéntesség nemzetközi trendeknek megfelelően változásait az Y generáció, a 30-39 évesek körében lehetett nyomon követni. Addig míg 2013-ban a 30-39 évesek körében az epizodikus és rendszeres önkéntesek aránya (58,2%, illetve 41,8%) közötti különbség 16,4% volt, addig 2018-ra már jobban szét nyílt az olló az önkéntesség gyakoriságának arányai között (a 30-39 évesek körében az epizodikus önkéntesek aránya: 60,9%; a rendszeres önkénteseké 39,1%). Ezeket a tendencia szerű változásokat magyarázhatják azok a személyes élet-, vagy a munkaerőpiaci helyzetben beállt változások, amelyeket a nemzetközi trendeknél írtunk le, és amik hatással lehetnek a szabadidő időadományként való felajánlásának gyakoriságára. Míg a 18-29, a 40-49 éves korcsoportok erősebben, addig a 60 év feletiekhez tartozók gyengébben reprezentálják a teljes minta sajátosságait, miszerint 2018-ban az előző felvételhez képest csökkent az epizodikus önkéntesek aránya. Az 50-59 éves korcsoport jellemzői némileg elérnek a többiétől: 2013-ban körükben volt a legalacsonyabb az epizodikus önkéntesek aránya (52,4%) és a legmagasabb a

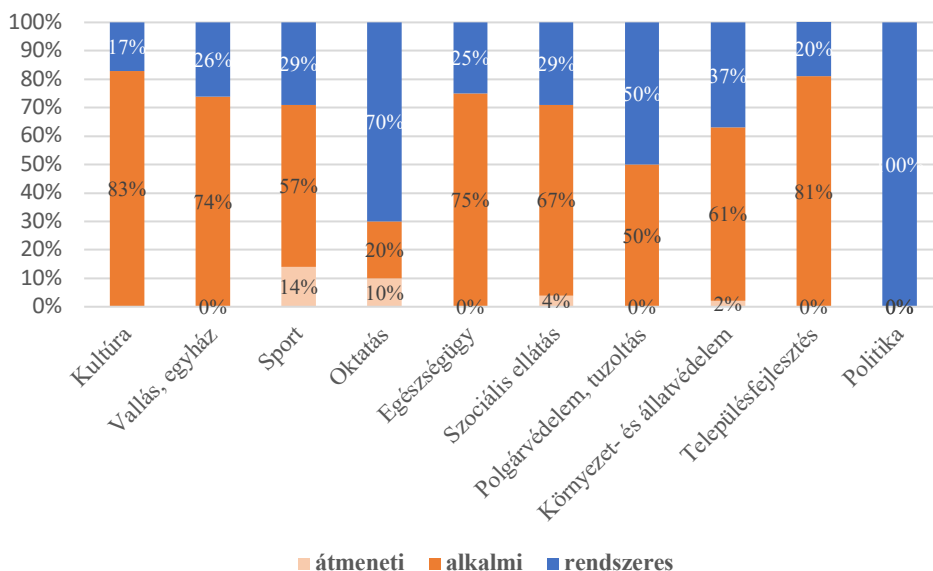
rendszeres önkénteseké (47,6%). 2018-ra az epizodikus (55,2%) és rendszeres (44,8%) önkéntesek aránya majdnem teljesen megfordult. Az epizodikus és a rendszeres önkéntesek aránya (52%-48%) a legkiegyenlítettebb a 60 év feletti korcsoportjában volt ebben az évben.

Figyelemre méltó, hogy míg 2013-ban az epizodikus önkéntességben belül az alkalmi önkéntesek aránya messze legmagasabb volt a 18-29 évesek körében (80%), addig 2018-ban ezt a 30-39 évesek esetében (55,7%) lehetett regisztrálni. További kutatással igazolható kérdésként merül fel, hogy a 18-29 éves korcsoport körében az önkéntesség gyakoriságában bekövetkezett változásokat mennyiben befolyásolta a Kötelező Iskolai Szolgált (hosszú távú) hatása. Az epizodikus önkéntesség másik típusa, az átmeneti önkéntesség leginkább a 40-49 éves korosztályra (18,1%), és a 18-29 éves korosztályra (11,6%) volt jellemző 2018-ban. Úgy tűnik ez az a két korcsoport, amely egyszeri, ad hoc önkéntes akciókkal meg lehet szólítani, illetve reagál is azokra.

A magyar epizodikus önkéntesek tevékenységi területei 2013, 2018

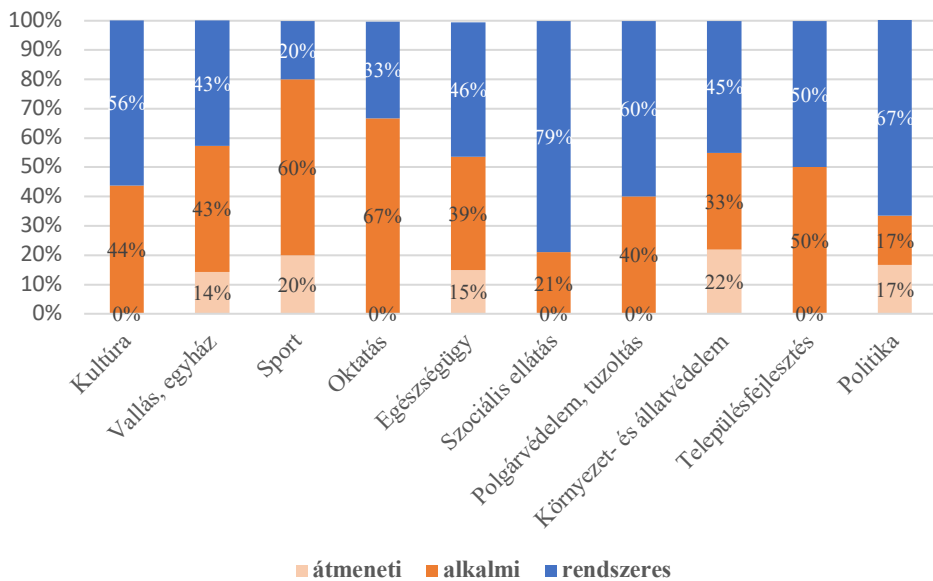
A 2013-as Önkéntesség Magyarországon felvétel adatainak elemzése alapján (3. ábra) azt láthatjuk, hogy az alkalmi és epizodikus önkéntesek előfordulása leginkább a kulturális (83%), a településfejlesztési (81%), az egészségügy (75%) és a vallási, egyházi tevékenységi területeken volt jellemző. A rendszeres önkéntesek által dominált tevékenységi területek között első helyen állt a politika (100%) majd ezt követte az oktatás (70%) és a polgárvédelem (50%).

3. ábra: A rendszeres és az (alkalmi, átmeneti) epizodikus önkéntesek tevékenységi területei 2013

Forrás: Önkéntesség Magyarországon 2013 adatai alapján saját szerkesztésű ábra.

4. ábra: A rendszeres és az (alkalmi, átmeneti) epizodikus önkéntesek tevékenységi területei 2018

Forrás: Önkéntesség Magyarországon 2018 adatai alapján saját szerkesztésű ábra.

Ahogy a 4. ábra mutatja 2018-ra teljes átrendeződés következett be az epizodikus önkéntesség által dominált tevékenységi területeken. A megkérdezett önkéntesek leginkább a sport (80%), az oktatás (67%) a vallási, egyházi (57%), valamint a környezetvédelem (55%) területén végeztek alkalmilag vagy átmenetileg önkéntes tevékenységet. Az önkéntesség rendszeres vállalása főként a szociális ellátás (89%), a politika (66%), polgárvédelem (60%) és a kultúra (56%) területein volt kimutatható. Véleményünk szerint ez az átrendeződés egyrészt tükrözi a különböző tevékenységi területeken az önkéntes menedzsmenti munkában (toborzás, megtartás, foglalkoztatás) bekövetkezett változásokat. Másrészt az egyes tevékenységi területeken az önkéntesek kereslete és kínálata között beállt változásokat is. Mindezen feltételezések igazolása további, részletes vizsgálatokat igényelnek az önkéntesség különböző tevékenységi területein.

Összegzés

Az önkéntesség nem egy önmagában való entitás, noha sokan – akár kutatók, akár kormányzati szereplők vagy gyakorlati szakemberek is – „szeretnek” rá úgy tekinteni. A civil-nonprofit szervezetek – és ezt nem lehet elégszer hangsúlyozni – nem a légtérben mozognak, hanem létrejöttüket, működésüket és fejlődésüket alapvetően meghatározza az a politikai, gazdasági és társadalmi környezet, ami körülveszi őket; ugyanakkor reagálnak is a politikai, gazdasági és társadalmi kihívásokra, problémákra az által, hogy milyen célok megvalósítására szerveződnek és miként funkcionálnak egy adott társadalomban (Bartal 2009:8). Ez a beágyazottság tétel (Seibel 1992) hatványozottan érvényes az önkéntesekre, illetve az önkénteseket foglalkoztató civil-nonprofit szervezetekre is, hiszen magatartásukban reaktívan leképeződnek a politikai, gazdasági és társadalmi változások, illetve alakítói és formálói is ezeknek a változásoknak. Jól tükrözi ezt véleményünk szerint az a töretlen tudományos „karrier”, ami az epizodikus önkéntesség elméleti és gyakorlati szakirodalmi elemzése alapján nyomon követhető az elmúlt húsz évben.

A tanulmány középpontjában az epizodikus önkéntesség szakirodalmi eredményeinek ismertetése állt. Ennek alapján megállapítottuk, hogy az epizodikus önkéntességnek nincs egységes, konzisztens konceptualizációja. Úgy láttuk, hogy a kategoriális meghatározások közelebb visznek az epizodikus önkéntesség megértéséhez és a menedzsmenti szempont kialakításához, mint a kontinuuális értelmezések. A bemutatott tanulmányok elemzése alapján az is

kimutathatóvá vált, hogy a téma számos kiaknázatlan kutatási lehetőséget kínál, hiszen a rendelkezésre álló források kétértelműek, sőt néha egymásnak ellentmondóak.

Írásunk második részében az elérhető, önkéntesség vizsgálatok alapján rekonstruáltuk a magyar epizodikus önkéntesek jelenlétét, nem és életkori csoportok, valamint tevékenység szerinti jellemzőit. A tanulmány fontos eredményének tartjuk annak kimutatását, hogy a 2010-es évtizedre vonatkozó magyarországi eredmények szerint az önkéntesség gyakorisága az epizodikustól a rendszeres önkéntesség felé tolódott el. Ez pedig – az epizodikus önkéntesség arányait, és szerepét illetően – a nemzetközi adatoktól és elemzésektől eltérő tendenciákat jelez. A 2018-ban megkérdezett önkéntesek életkori csoportok szerinti adatai azt mutatták, hogy epizodikus önkéntesség nemzetközi trendeknek megfelelően változásait az Y generáció, a 30-39 évesek körében lehetett nyomon követni. További fontos eredmény, hogy az elmúlt évtized végére jelentősen átrendeződött az epizodikus önkéntesek tevékenységi területei. A fenti megállapítások magyarázatára jelenleg csak további, részletes és célzott vizsgálatokkal igazolható feltételezéseket tudunk megfogalmazni.

Irodalomjegyzék

- Bartal Anna Mária – Perpék Éva – Nagy Réka (2021): Ingyen munkaerő-e az önkéntes? *Önkéntes Szemle* 1(4), 57-75.
- Bartal Anna Mária (2019): „Vissza a jövőbe” – a magyar önkéntesség harminc évéről három tételben. *Civil Szemle*, 16(1), 16-32.
- Bartal Anna Mária (2008): Ha kiszáradnak az utópia oázisai... *Civil Szemle*, 5(1–2.), 12-26.
- Batta Zsófia (2013): *Önkéntesség Magyarországon 2013*. Budapest: Századvég.
- Beck, Ulrich (1986): *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Behrendt, Thomas (2016): Rethinking episodic volunteering in the light of the gig economy. Rotterdam: Rotterdam School of Management.
- Bryen, Leonie – Madden, Kym (2006): *Bounce-back of episodic volunteers: What makes episodic volunteers return?* Working Paper No. CPNS 32. Brisbane: Centre of Philanthropy and Nonprofit Studies, Queensland University of Technology.
- Castells, Manuel (2006): *A hálózati társadalom kialakulása*. Budapest: Gondolat Könyvkiadó.
- Hustinx, Lesley (2001): Individualism, and new styles of youth volunteering. *Voluntary Action*, (3)2, 57–76.
- Cnaan, Raam. A. – Handy, Femida (2005): Towards understanding episodic volunteering. *Vrijwillige Inzet Onderzocht*, 2(1), 29-35.
- Cnaan, Ram A – Meijis, Lucas – Brudney, Jeffrey L. – Hersberger-Langloh, Sophie – Okada, Aya – Abu-Rumman, Samir (2022): You thought that this would be easy? Seeking and

- understanding of episodic volunteering. *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 33(2), 415–427. DOI: 10.1007/s11266-021-00329-7
- Culp, Ken – Nolan, Mike (2000): Trends impacting volunteer administrators in the next ten years. *Journal of Volunteer Administration*, 19(1), 10–19.
- Dávila, María Celeste (2017): The relationship between social networks and volunteerism among seniors. *Journal of Social Service Research*, 44(1), 38–49.
- Einolf, Christian (2018): Evidence-based volunteer management: A review of the literature. *Voluntary Sector Review*, 9(2), 153–176.
<https://doi.org/10.1332/204080518X15299334470348>
- Güntert, Stefan. T.– Neufeind, Max – Wehner, Theo (2015): Motives for event volunteering: Extending the functional approach. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 44, 686–707.
- Gyorgyovich Miklós – Menich, Dóra – Simon, Nikolett – Kollár Dávid – Szadorai, Dóra (2020): *Önkéntesség Magyarországon 2018*. Budapest: Századvég Kiadó.
- Handy, Femida – Brodeur, Nadine – Cnaan, Raam A. (2006). Summer on the island: Episodic volunteering. *Voluntary Action*, 7(3), 31–46.
- Handy, Femida – Brudney, Jeffrey L. (2007): When to use volunteer labor resources? An organizational analysis for nonprofit management. *Vrijwillige Inzet Onderzocht*, 4, 91–100.
- Haski-Leventhal, Debbie – Oppenheimer, Melanie – Holmes, Kristen – Lockstone-Binney, Leonie – Alony, Irit – Ong, Faith (2019): The conceptualization of volunteering among nonvolunteers: Using the net-cost approach to expand definitions and dimensions of volunteering. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 48(2_suppl), 30–51.
- Hustinx, Lesley (2001): Individualism, and new styles of youth volunteering. *Voluntary Action*, 3(2), 57–76.
- Hustinx, Lesley – Lammertyn, Frans (2003): Collective and reflexive styles of volunteering: a sociological modernizationperspective. *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 14(2), 167–187.
- Hustinx, Lesley – Haski-Leventhal, Debbie – Handy, Femida (2008): One of a kind? Comparing episodic and regular volunteers at the Philadelphia Ronald McDonald House. *International Journal of Volunteer Administration*, 25(3), 50–66.
- Hyde, Melissa – Dunn, Jeff – Scuffham, Peter A. – Chambers, Suzanne. K. (2014): A systematic review of episodic volunteering in public health and other contexts. *BMC Public Health*. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-14-992>
- Hyde, Melissa – Dunn, Jeff – Bax, Caitlin – Chambers Suzanne K. (2016): Episodic volunteering and retention: An integrated theoretical approach. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 45(1), 45–63. <https://doi.org/10.1177/0899764014558934>
- Hyde, Melissa – Dunn, Jeff – Scuffham, Peter A. – Chambers Suzanne. K. (2014): A systematic review of episodic volunteering in public health and other contexts. *BMC Public Health*. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-14-992>
- Macduff, Nancy (1990): Episodic volunteers: Reality for the future. *Voluntary Action leadership*, 15–17.
- Macduff, Nancy (2005): Societal changes and the rise of the episodic volunteer. In: Brudney, J. (ed.): *Emerging areas of volunteering*. ARNOVA Occasional Paper Series. 1(2), 49–

61. Indianapolis: Association for Research on Non-profit Organisations and Voluntary Associations.

Musick, Marc A – Wilson, John (2008): *Volunteers: A social profile*. Indiana University Press.

Rochester, Colin (2018): *Trends in Volunteering*. Dublin: Bulinding Change Trust.

Safrit, Dale R. – Merrill, Mary. V. (2002): Management implications of contemporary trends in volunteerism in the United States and Canada. *Journal of Volunteer Administration*, 20 (2), 12-23.

Seibel, Wolfgang (1992): *Funktionaler Dilettantismus. Erfolgreich schreitende Organisationen im „Dritten Sektor“ zwischen Markt und Staat*. Baden-Baden: Nomos.

Smith, Karen – Holmes, Kristen – Haski-Leventhal, Debbie – Cnaan, Raam A. – Handy. Femida – Brudney Jeffrey L. (2010): Motivations and benefits of student volunteering: comparing regular, occasional, and non-volunteers in five countries. *Canadian Journal of Nonprofit and Social Economy Research*, 1(1), 65–81. DOI: 10.22230/cjnser.2010v1n1a2

Toppe, Christopher M – Kirsch, Arthur D. – Jocabel, Michel (2002): *Giving and volunteering in the United States, 2001*. Washington, D.C.: Independent Sector.

Weber, M. (2002): *What can be learned about episodic volunteers from a national survey of giving and volunteering?* Paper presented at the annual meeting of the Association for Research on Nonprofit Organizations and Voluntary Action, Montreal.

Zimmer Anette – Smith, David H. – Alijla, Abdalhadi (2016): Political Parties and Political Volunteering/Participation. In. David Horton Smith, Robert Stebbins, Jurgen Goetz (eds.): *The Palgrave Handbook of Volunteering, Civic Participation, and Nonprofit Associations*. London: Palgrave Macmillan.

Abstract

Old wine in a new bottle? – Literature review of episodic volunteering and examples in the Hungarian voluntary sector

In the last two decades, the ongoing and increasing social and economic changes such as individualisation, secularisation, digitisation and atypical employment have also given volunteering a new meaning. Three phenomena demonstrate this redefinition. First, volunteering has become an immensely heterogeneous activity requiring increasingly specialised skills, knowledge and management tools. Secondly, the ‘reflexive style’ of volunteering is becoming more and more visible, while the so-called episodic volunteering is increasingly establishing itself as a third phenomenon alongside the classic, longer-term and regular volunteering.

The main objective of this paper is to introduce the concept of episodic volunteering into the Hungarian literature. In this context, it aims in particular to provide an overview of research results on the topic and to present the characteristics of Hungarian episodic volunteers based on a secondary analysis of two volunteer surveys. According to our results, since its “rebirth”, the Hungarian volunteering has been characterised by the dominance of episodic volunteering, which we believe is due to factors determining the social embeddedness of volunteering.

Keywords: *volunteerism, episodic volunteering, episodic volunteers, volunteer management, social embeddedness, nonprofit organisation*